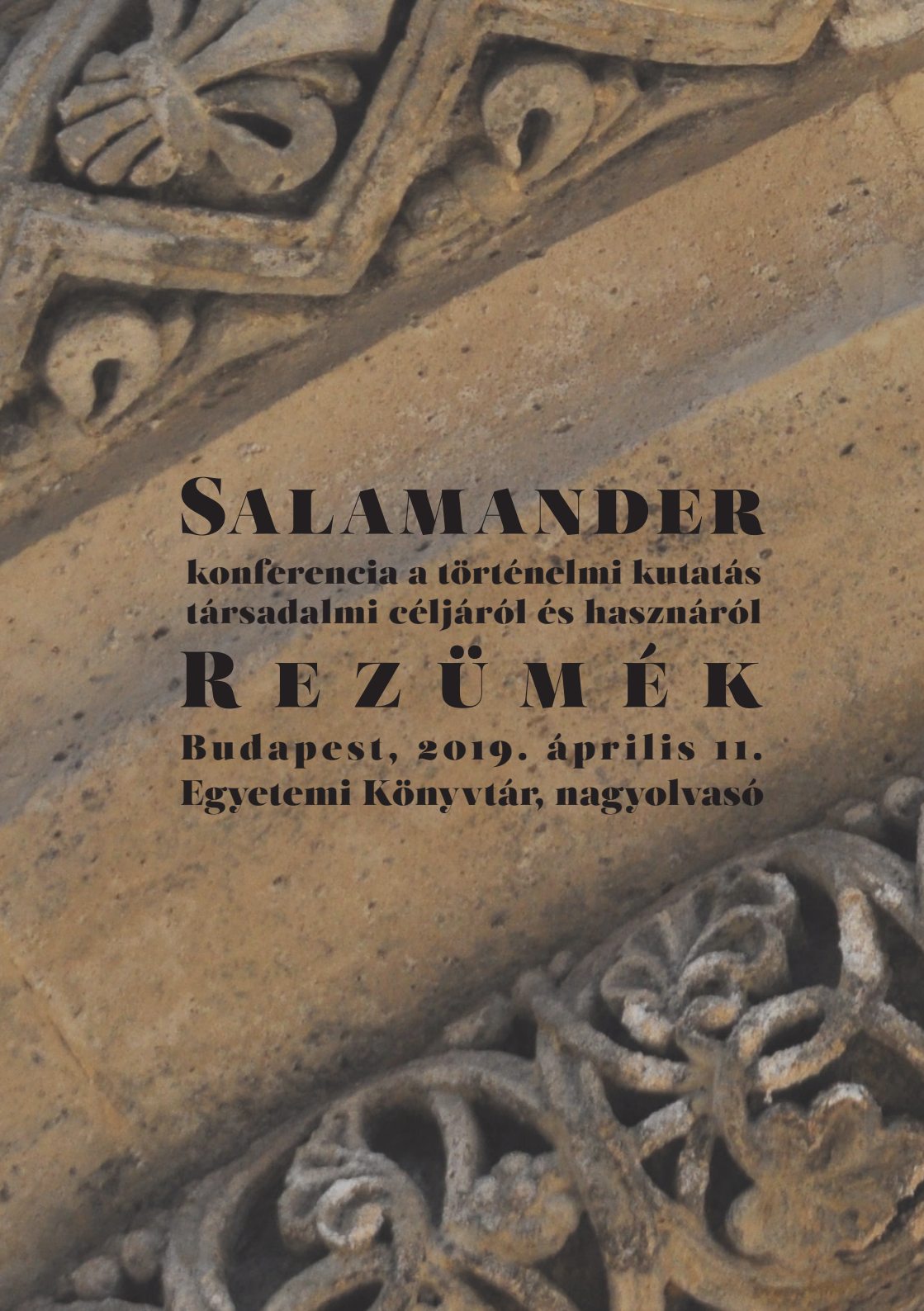

SALAMANDER

**konferencia a történelmi kutatás
társadalmi céljáról és hasznáról**

R E Z Ü M É K

**Budapest, 2019. április 11.
Egyetemi Könyvtár, nagyolvasó**

emlékezet

műhely

utánpótlás

Szerkesztette: Mezei Emese
Felelős kiadó: Simonkay Márton

ISBN 978-963-89995-7-3

© MIKA SÁNDOR EGYESÜLET
Budapest, 2019

Salamander: latin eredetű szó, a magyarba vélhetőleg német közvetítéssel került. 1.) A foltos szalamandra (*Salamandra salamandra*) nevű, hazánkban is honos kétéltű alakjából született képzelte lény, amely a középkori heraldika és mondavilág szereplőjeként a tűzben él, de csodálatos módon benne soha meg nem ég, míg ha kikerül belőle, sebezhetővé válik, sőt elpusztul (Vö.: „... mint salamandra, / tűz kívül nem élhetek, / Azonnal elvészek, ha azkívül lések;” Balassi Bálint: Negyvenedik). Ez emblematisztikus tulajdonsága miatt a latin kultúrkörben és a romantikus irodalomban az egyetemi értelmiség, a tudományos kutatók, a szellem titkait fürkésző deák-világ jelképének is tartották. 2.) Karddal vezényelt, latin nyelvű szertartás, amelyet a német-latin egyetemi, főiskolai világban és hatókörében létező diákszervezetek (bursák, Burschenschaftok) közösségi összetartozást erősítő rendezvényeiken áldomás formájában, valamely ünnepi alkalom vagy díszvendég tiszteletére, beavatási szertartás funkciójával, sör vagy bor szabályozott ütemben, egyszerre történő fogyasztása közben celebráltak. Irodalom: Bevilacqua Borsody Béla: Magyar Gaudeamus. Régi magyar diákdalok. [Bp.] Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége, [1932.] 15–17.

Emblema XXIX. [Ut Salamandra vivit igne, sic lapis.] In: Michael Maier: *Atalanta fugiens...* Oppenheim, 1618. 125. Illusztrálta: Matthaeus Merian.

HITEL ÉS HASZON, SZELLEM ÉS TÁRSADALOM

Beköszöntő

Napjainkban sokan kérdezik: mi haszna van a történelem és a kultúra kutatásának? Ha nem lenne ez olyan gyakori kérdés, konferenciánk címében helyesebb lett volna a hitel szót használnunk. A hitel ugyanis – gondoljunk etimológiájára – nemcsak az anyagiakra vonatkozhat: szellemi értelemben egyfajta zálog. Lehet egyaránt feltétel és fedezet, a közösség önmagát megképző folyamatának, az örökség létrehozásának motorikus ereje. Hitel nélkül nincs cselekvő társadalom.

Közösségünk – akkori nevén Eötvös Collegium Történelem Műhelye – tíz esztendeje rendezte meg első tudományos konferenciáját. Azóta szinte minden évben barátainkkal összefogva seregszemlét tartottunk: bemutattuk tanáraink előtt, hol tartunk annak a nevelői hivatásnak az utánpótlásképzésében, amelyre az első magyar bölcsészkar 1635-ben és az Eötvös Collegium 1895-ben létrejött. Öt akadémiai esztendővel ezelőtt, 2013-ban létrehoztuk egyesületünket: fölvevük alma materünk professzorának, Mika Sándornak (1859–1912), az Eötvös Collegium alapító történelem szakvezetőjének a nevét. Célunk, hogy pályakezdő lendülettel, aktuális ügyek mentén segítsünk tematizálni azt az örökséget, amelyen belül a mai, a nemzeti létet fontosnak tartó értelmiség önazonossága az egyetemen, a történettudomány intézményes műhelyeiben és a magyarság kulturális életében meghatározható. Minthogy mára kivétel nélkül átléptük pályánk küszöbét, nemzedéki seregszemléink sorát bezárjuk. Utolsó ilyen számadásunkat, ezt a konferenciát a névadónk tiszteletére megrendezett Mika Sándor-émlékszemle keretében annak szenteljük, ami a magyarság önazonosságának történetileg helyes és igaz megszilárdításához saját eddigi, szerény kutatásainkból felhasználható.

Van-e haszna a múlt speciális, professzionális szemléletének? Ez attól függ, van-e a kultúrát kutató tudományoknak és a róluk szóló közbeszédnek elég hite abban a közösségben, amelynek önazonosságáról ezek a tudomá-

nyok, köztük elsősorban a történeti diszciplínák beszélnek. Szomorúan látjuk, hogy ez ma, Magyarországon nem teljesül. Valahol megint utat veszítettünk. Mi mégsem tehetünk mást, mint amit a 130 éve született katolikus paptanár, Sík Sándor a sürgönypóznákról szóló allegóriájában írt: „Az ismeretlen Igét hordja vállunk. / Bennünket ideállítottak. Állunk.” Tanúságot szeretnénk tenni arról, hogy önazonosságunk frissen és emelkedetten, sikeresen és átörökíthetően való megtartásához közösségi tapasztalatot a közös múlt hiteles szemlélete ad. Ez a konferencia optimistán arról szól, hogy a szellemi szabadság kisebb és nagyobb köreit létre lehet hozni úgy is, hogy tudományunk antennáit élő, dolgozó, a történelem útvesztőjében el-eltevéődő közösségünk, a nemzet dolgain gondolkodni hajlandó emberek millióinak igényeire hangoljuk. Szabadon szolgál a szellem.

Szeretettel köszöntjük hallgatóinkat: mindazokat, akik a tudomány fellegváraiban – intézetekben, egyetemeken, közgyűjteményekben – világiként vagy egyháziként kutatják az ismerős-ismeretlen; akik a közoktatás végváraiban folytatnak vég nélküli, áldozatos oktató-nevelő munkát; és akik a nagyközönség vagy a sajtó köréből időről időre érdeklődve néznek körül a szellem mezején, hogy onnan ihletet, bizonyosságot vagy éppen vitaalapot nyerjenek. *Lecturis auditorisque salutem in Domino!*

Simonkay Márton
történész, tanár, PhD-hallgató,
a Mika Sándor Egyesület elnöke

PROGRAM

**ELTE EGYETEMI KÖNYVTÁR, NAGYOIVASÓ,
1053 BUDAPEST, FERENCIEK TERE 6., I. EMELET
2019. ÁPRILIS II.**

10:00–10:15 Köszöntőt mond **DR. TÓTH KRISZTINA**, az Egyetemi Levéltár igazgatója

HÁLÓZATOK – STRATÉGIÁK

SZEKCIÓVEZETŐ:

DR. HABIL BORSODI CSABA, a Történeti Intézet vezetője

- 10:15–10:30** Kovács Dóra: *A vármegyei hivatal viselő nemesség a XVI. századi Felső-Magyarországon – Kapcsolati rendszerek, karrierlehetőségek, életutak*
- 10:30–10:45** Salamon Gáspár: „Az isteni H. felolvasásának folyamatos jegyzése” – *Hauszmann Alajos 1900 körüli oktatói és építési pozíciója hallgatói jegyzetek tükrében*
- 10:45–11:00** Pál Zoltán: *Áltudomány és valódi szakismeret – Az MSZMP KB három tudományos intézmények összehasonlítása*
- 11:00–11:15** Vita
- 11:15–11:30** Kávészünet

KÖZÖSSÉG – IDENTITÁS – EMLÉKEZET

SZEKCIÓVEZETŐ:

DR. MIHALIK BÉLA, az MTA BTK TTI tudományos munkatársa, tudományos titkár

- 11:30–11:45** Szabó Melinda: *Számít-e, hogy honnan jöttünk? – Származás és migráció Pannoniában*
- 11:45–12:00** Ifj. Arató György: *Egy XVIII. századi püspök világképe – Rendi önszemlélet és a Regnum Marianum állameszméje Padányi Bíró Márton műveiben és irataiban*
- 12:00–12:15** László Gábor: „Rég volt már az, testvér!” – *Mérési jegyzőkönyv-kísérlet egy egyházi közösség történetírásának hasznáról*
- 12:15–12:30** Arató Ágnes: *A jövő generációja a múltbéli jelenből – Nemzedéki problémák a mai magyar gyermekek közösségi tudatának fejlődésében*
- 12:30–12:45** Vita
- 12:45–13:30** Ebéd

KONFLIKTUSOK – ÉRDEKELLENTEK

SZEKCIÓVEZETŐ:

PROF. DR. KÖVÉR GYÖRGY MHAS

- 13:30–13:45** Csermelyi József: *Mit adott Mátyás király a Szent Koronáért?*
- 13:45–14:00** Baráth Dóra: *Magyar és egyetemes történet összefonódása a XVI. század közepén – VIII. Henrik kori angol követi levelezések vizsgálata*
- 14:00–14:15** Simonkay Márton: *A vizek hasznáról és káráról – Érdekelletétek és együttműködés a dualizmus kori Rába szabályozó társulatban*
- 14:15–14:30** Vita
- 14:30–14:45** Kávészünet

MÍTOSZ ÉS VALÓSÁG AZ IDENTITÁSFORMÁLÁSBAN

SZEKCIÓVEZETŐ:

PROF. DR. HERMANN RÓBERT, a Magyar Történelmi Társulat elnöke

- 14:45–15:00** Pető Zsuzsa Eszter: *Változó és változatlan környezetünk – A régészet és tájrégészet eredményeinek haszna*
- 15:00–15:15** Mezei Emese: *Az állatorvosi ló esete megint – Történelmi traumák feldolgozása az épített örökség megtartásának tükrében*
- 15:15–15:30** Bojtos Anita: *(H)ősi örökség – Igaz mítoszok a Mohács utáni pálos rendtörténetben*
- 15:30–15:45** Nagy János: *A XVIII. századi magyar országgyűlés intézménye mint a modern parlamentarizmus előfutára?*
- 15:45–16:00** Vita
- 16:00–16:15** Kávészünet
- 16:15–17:15** **KÖNYVBEMUTATÓK**
Csermelyi József *Az óvári uradalom a Szentgyörgyi és Bazini grófok korában (1441–1521)* című kötetét **DR. C. TÓTH NORBERT**, az MTA-HIM-SZTE-Mol Magyar Medievisztika Kutatócsoport főmunkatársa méltatja.
Egyesületünk konferenciakötetét, az *Arma* című kiadványunkat **IFJ. ARATÓ GYÖRGY** történész és levéltáros mutatja be.

17:15-től **ZÁRSZÓ ÉS FOGADÁS**

ARATÓ ÁGNES

A jövő generációja a múltbéli jelenből – Nemzedéki problémák a mai magyar gyermekek közösségi tudatának fejlődésében

A ma embere nem érti a történettudományt. Úgy gondolja, a múlttal foglalkozni luxus, hiszen a jelen is bizonytalan. A múlthoz gyakran a tehetetlenség, idegenség, passzivitás érzése társul, a múlt lezárult, változásra képtelen – s ez riasztja igazán a ma emberét. A pszichológiai rendelők már hazánkban is napról-napra telnek meg tanácstalan, bizonytalan emberekkel, akik a jelenükkel, jövőjükkel kapcsolatos iránymutatást várnak. A pszichológia az emberi lélek jelenségeivel, problémáival, betegségével foglalkozik, a jelent a múlt tükrében vizsgálja – s mint ilyen, hasonlósága a történettudományhoz. Azt, hogy a múlt – egy távoli jelen – hogyan hat a jövőnkre, a gyermekeinkre, hogy ismerhetjük-e lelki örökségünket, vannak-e „hetedíziglen” átívelő tulajdonságok, évtizedeken át ismétlődő jelenségek, s hogy a jelenben kutatott és diagnosztizált, társadalmunkat érintő népbetegségek válhatnak-e a történészek jövőbeli forrásanyagává, gyermekpszichológiai praxisom esetein keresztül mutatom be.

2019-ben, a gyermekpszichológiai rendelőekben már több az egyedülálló szülő mint a párkapcsolatban élő. A koragyermekkori pszichés zavarok száma egyre nő. Előadásomban arra keresem a választ, hogy a mai gyerekek körében nemzedéki betegségnek tekinthető szociális-kommunikációs deficit – kisgyermekkori megkésett beszédfejlődés, közösségbe való beilleszkedési problémák, agressziókezelési nehézségek, komoly magatartási problémák, később az olvasás és írás készségének zavarai – miképpen vezethetők vissza a gyermekek szüleinek (1980–90-as években születettek) és nagyszüleinek (1960–70-es években születettek) társadalmi közegéhez, különösen a gyermekvállalással és -neveléssel kapcsolatos jellegzetességekhez.

Az elemzett kérdések olyan társadalmi folyamatokra világítanak rá, amelyek a közösségi tudat vizsgálatának társadalmi tétjére mutatnak rá. A klinikai pszichológia dinamikusan fejlődő tudományterületét a történettudomány új segédtudományaként nevezhetjük meg.

IFJ. ARATÓ GYÖRGY

Egy XVIII. századi püspök világképe – Rendi önszemlélet és a Regnum Marianum állameszméje Padányi Biró Márton műveiben és irataiban

A XVIII. század közepén, miközben az Oszmán Birodalomtól visszafoglalt ország újra fölépült, egy alig ismert rendszerváltozáson esett át a Magyar Királyság, amely évszázadokra meghatározta a magyar nemzet politikai esélyeit. A politikai közbeszéd és vele fokozatosan a nemzeti tudat is a korábbi idők erős felekezeti jellegét másodvonalba sorolta az alkotmányvédő magatartáshoz képest. Ezzel együtt a magyar rendiség, a szűken vett magyar nemzet érdek- és értékrendszere is átalakult, nemzeti szempontból kizárólagosabbá vált, konfliktusai a régi frontokon új tétellel gyarapodtak, hogy lassan a nemzetiségi kérdés és a jogegyenlőség válják a Szent Korona országainak meghatározó politikai problémájává. A század második felében kibontakozó udvarellenes politikai ellenzéki hangadóivá ezzel párhuzamosan a katolikus egyház nagyjai léptek elő. A kor „vezető ideológiája” Magyarországon a Regnum Marianum államelmélete volt, amely egyesítette a magyar történelem és nemzetkarakter összes korábbi toposzát, univerzális és szakrális küldetéssel ruházva fel Szent István koronájának tagjait. A Mária országa-gondolat kör államelméleti szerepe mögött a „magyar reconquistának” is tekinthető XVIII. századi újjáépítés szellemi munkásai és politikai úttörői, a jezsuita és pálos rend, valamint a politizáló katolikus klérus tagjai álltak. A nemzeti tudat alakulásának folyamatában való részvételük – a felekezeti sérelmekről áthatott, illetve marxista szakirodalom kliséivel szemben – kulcsfontosságú a modern magyar nemzetállam eszményét megfogalmazó reformkor és a XX. századi Szent Korona-tan értelmezése szempontjából. A korszak egyik legellentmondásosabban megítélt közszereplője Padányi Biró Márton veszprémi püspök (1745–1762) volt. Művei, iratai és működésének helyi, országos vagy nemzetközi visszhangja párját ritkítóan teszik vizsgálhatóvá egy XVIII. századi magyar főpap világképét, önképét, egyszersmind fényt vetnek egyházas prizmán át a nemzet legfőbb intézményei, az országgyűlés és a vármegye működésének a tükrében egy ekleziogén állam- és társadalomelmélet, a Regnum Marianum-gondolat gyakorlati működésére is. Előadásomban Padányi Biró életművének új kontextusba állításával a XVIII. századi magyar tudat átalakulásának főbb, maig ható problémáira hívom föl a figyelmet.

BARÁTH DÓRA

Magyar és egyetemes történet összefonódása

a XVI. század közepén –

VIII. Henrik kori angol követi levelezések vizsgálata

A XVI. század közepe roppant nagy jelentőségű Magyarország történetében, és a korszak európai szempontból is eseménydúsnak számít. Az 1540-es éveket a török terjeszkedés, az itáliai háborúk újabb szakasza és vallási konfliktusok jellemezték, amelyek összefonódása viharos katonai és diplomáciai eseménysorozatot eredményezett. A magyarországi és európai események, folyamatok közötti kapcsolatok elemzése közelebb vihet bennünket a korszak konfliktusainak megértéséhez, Magyarország és Európa viszonyának feltérképezéséhez. Mi történt Buda 1541-es eleste után? Miért fulladt kudarcba az 1542. évi birodalmi hadjárat? Hogyan függenek össze a Német-római Birodalom belső vallási ellentétei a törökök magyarországi hódításaival? Magyarország, Európa védőbástyája milyen külpolitikai kapcsolatokkal rendelkezett, és kapott-e segítséget az európai hatalmaktól? Előadásomban többek között ezekre a kérdésekre keresem a választ.

BOJTOS ANITA

(H)ősi örökség –

Igaz mítoszok a Mohács utáni pálos rendtörténetben

Pálos rend. Talán nincs még egy olyan szerzetesrend, amely ekkora népszerűségnek örvendene Magyarországon ma a világi társadalom körében, függetlenül attól, hogy a népszerűség alapja hitbeli meggyőződés, tudományos érdeklődés, esetleg erdei túrák kolostorrom-élménye, vagy épp a nemzeti oldal kevésbé művelt, de hihetetlenül lelkes és minden „összefüggésre” fogékony rajongótábora talál benne fogódzót saját önmeghatározásához. Az alternatív történelemszemlélet szívesen tekint ősi tudás hordozóiként, a beavatottak – nem kimondottan keresztény vonásokat hordozó – köreként a pálosokra, akik a középkorban sikeresek és nagy létszámúak voltak, jó viszonyt ápolva a magyar politikai és társadalmi éllel.

De mi az oka annak, hogy „az alternatív történelemértelmezők” – és szándékosan nem használom a történelemhamisító szót – a pálos rendet minden misztikumával együtt eltemetik a mohácsi csatával? Holott a monasztikus szerzetesrendekkel ellentétben a pálosok nem hagyták hátra a Szent Korona országait a török megszállás kezdetén, hanem a Dráván túl dolgoztak azon, hogy a trienti katolicizmust magukra öltve visszatérjenek a szűkebb Magyarországra. A Pázmánnyal is szembeszálló Boldog Özséb-fiak küzdelme rendjük autonómiájáért, a pálos kolostorok fegyverzajos és harangzúgós védelme, a felső-magyarországi missziózással vállalt mártíromságok, a minőségi oktatásszervezés, a nemzeti szentek és Nagyboldogasszony kultuszának sajátos ízü, aktuális újrafogalmazása és a több ezer lapnyi anyanyelvű prédikációs korpusz mintha kiesett volna a nemzetért élő és haló pálosok misztikájáért lelkesedő közbeszédből. Pedig a rend „magyar” jellegének megértéséhez nélkülözhetetlen mindezek mélyebb és szakmailag beágyazottabb megismerése.

Ideje tehát, hogy sorra vegyük a pálos rend Mohács utáni, igaz mítoszait, és tudományos kutatások eredményével világossá tegyük, mit adott nekünk a rend abból az időszakból, amit a köztudatban láthatóan jóval kevesebb misztikum övez, ám a történelemben legalább annyira hatott a magyarság önképére, mint a középkori legendák és a fikciók világa.

CSERMELYI JÓSZEF

Mit adott Mátyás király a Szent Koronáért?

*E*lőadásom a XV–XVII. századi Nyugat-Magyarország Habsburg-fennhatóság alatt álló uradalmainak kérdésével foglalkozik. A széles körben elterjedt és a középiskolai történelmi atlaszokba is bekerült magyarázat szerint ezeket a birtokokat elzálogosították Ausztriának, elidegenítésük pedig összefüggésbe hozható a Szent Korona 1463. évi visszaszerzésével, sőt, tulajdonképp a koronáért átadott zálogbirtokokról van szó. A visszaváltás kérdése körül felmerült problémák szükségessé teszik a forrásokig elérő vizsgálatot, végső sorban pedig elgondolkodtat(hat) minket arról, van-e értelme manapság tanulmányozni történelmünket, amikor – talán jogosan – úgy gondolhatnánk, hogy azt már számos alkalommal feldolgozták nagynevű tudósaink.

KOVÁCS DÓRA

A vármegyei hivatal viselő nemesség a XVI. századi Felső-Magyarországon – Kapcsolati rendszerek, karrierlehetőségek, életutak

*E*lőadásom a felső-magyarországi, Szabolcs és Szatmár vármegyei hivatal viselő nemesi réteg XVI. század végi, különösen ecsedi Báthory István főispán-ságának idejében való (1585–1605) helyzetét elemzi. A régió nemességének és a vármegyék tisztikarának vizsgálata több szempontból is fontos feladat. Egyfelől ez a köznemesi réteg alkotta a korszak egyik leggazdagabb és legbefolyásosabb főúrnak, az ecsedi Báthory familia utolsó sarjának, a köztörténetben, a hitújítás és az irodalom világában egyaránt gyakran emlegetett Istvánnak, Báthory István lengyel király távoli unokatestvérének a szervitori körét. Másfelől az utóbbi évek kutatásai (különösen Dominkovits Péter és Varga J. János munkái) behatóan vizsgálták a főúri szervitorok és vármegyei nemesség közötti bonyolult kölcsönhatásokat, személyi átfedéseket és más kapcsolódási pontokat, a Szabolcs és Szatmár vármegyei viszonyok feltárása tehát kiegészíti az elsősorban Nyugat-Magyarországra koncentráló újabb diskurzust.

Ugyanakkor a felső-magyarországi régió sajátos adottságai, a reformáció térhódítása, a bécsi udvartól való távolság, Erdély közelsége vagy a militarizált társadalom sajátosságai mind tükröződnek a helyi köznemesség kapcsolati rendszerében. A főúri szervitorok és a vármegyei nemesség halmaza közötti bonyolult kölcsönhatások, személyi átfedések feltárása segíthet megismerni a nemzet formálódásának egyik kevésbé ismert időszakát, amelyben a hit és az ország védelme évszázadokig ható magatartásmintákat teremtett a nemzettudatot hordozó köznemesség köreiben.

LÁSZLÓ GÁBOR

„Rég volt már az, testvér!” –

Méresi jegyzőkönyv-kísérlet egy egyházi közösség történetírásának hasznáról

*E*lődeikhez hasonlóan a ma alkotó történészek sem mentesülnek attól a kihívástól, hogy válaszoljanak a hivatásuk létjogosultságát, szükségességét firtató kérdésekre, amelyeket jelenleg más tudományterületek mellett a társadalmi tartalomgyártás, vagy éppen a politikai szféra is feltesz.

Előadásom nem merészkedik odáig, hogy ezekre a kérdésekre filozófiai igényű választ próbáljon megfogalmazni. Ehelyett egyfelől arra tesz kísérletet, hogy megvizsgálja: az 1870-es években megszerveződő magyarországi baptista felekezet saját történetisége, illetve az arról folytatott kutatások eredményei hasznosultak-e, azaz képesek voltak-e nyomot hagyni a mai baptisták identitásán, vallásosságán. Másfelől pedig azt, hogy az egyik, önnön múltját több ízben is kutattató gyülekezet tagjainak egyéni emlékezete milyen kapcsolatban áll a közösségről korábban kialakított narratívákkal.

A kérdésekre mintegy 90, a közelmúltban készült mélyinterjú elemzésével keressük a választ, annak érdekében, hogy a korábbi történészi kutatómunka gyümölcseit elhelyezhessük a morális és közösségi hasznosság: az értékteremtés és az eredményesség mátrixában.

MEZEI EMESE

Az állatorvosi ló esete megint –

Történelmi traumák feldolgozása az épített örökség megtartásának tükrében

*É*pített örökségünk – legyen az egy alig több mint 20 éve állított emlékmű/szobor, vagy egy 500 évvel ezelőtt fénykorát élő kővár – megőrzésének módjában mindig dolgozik a korszak esztétikája és politikai narratívája is. Egy-egy szimbolikus értékű épületünk megtartásának módja a történelmi traumáink feldolgozásának szimptomája: mire engedünk emlékezni a történelem szemtanúi által? Merjük-e megmutatni az „idő múlását”? Hogyan gyógyítunk „sebeket”, amelyeket a városszöveten, sérüléseket, amelyeket a nemzettesten ejtettek? Milyennek állítjuk vissza ezeket a mementókat?

A közösség az emlékezés vagy a kollektív felejtés színteréül használja ki emlékeit? A múltértelmezés sajátosságai az emlékezés hasznáról és káráról szólnak nekünk.

NAGY JÁNOS

A XVIII. századi magyar országgyűlés intézménye mint a modern parlamentarizmus előfutára?

A magyar rendiség a szatmári békét (1711) követően megerősítette politikai pozícióit a központi királyi hatalommal szemben. A korábbi kutatók a magyar rendiséget aszerint ítélték meg, hogy ennek intézményes és társadalmi megnyilvánulásai egyes időszakokban mennyiben szolgálták a nemzeti függetlenség eszményét, illetve hogy képviselői milyen mértékben tették magukévá a társadalmi haladás gondolatát. A nacionalista és a szocialista-marxista beállítottságú történészi érdeklődés mellé az utóbbi időkben felzárkózott egy másfajta szemlélet is, amely a koraujkori rendi országgyűlést a modern parlamentáris alapértékek érvényesülése alapján ítéli meg.

Előadásomban arra keresem a választ az 1751. és 1764–65. évi országgyűlés példáján, hogy az országgyűlési követek lehettek-e a rendi alkotmányosság és szabadság védelmezői? Rendi kiváltságaik önös védelmén kívül mennyiben tekinthetjük őket ossztársadalmi érdekek képviselőinek? Mekkora volt az a réteg, amely az országgyűlési döntéshozatalba bekapcsolódott? Szemlélhető-e a magyar diéta, illetve rendiség a közép-európai (német, lengyel, cseh) rendi értelemben vett „szabadság”-on alapuló politikai kultúra legéleterősebb és leghosszabb életű változataként?

PÁL ZOLTÁN

Áltudomány és valódi szakismeret – Az MSZMP KB három tudományos intézményének összehasonlítása

Az 1948 és 1990 közötti időszakban a magyarországi kommunista állampártnak három olyan szellemi intézménye volt, amely közvetlenül a Központi Bizottság alá tartozott a szervezeti hierarchiában: a Politikai Főiskola, a Párttörténeti Intézet és a Társadalomtudományi Intézet. A Párttörténeti Intézetet 1948-ban hozták létre Munkásmozgalmi Intézet néven, a Politikai Főiskola elődjét, a Pártfőiskolát pedig 1950-ben. Mindkét intézmény nagy szerepet vállalt a kiépülő totális diktatúra hivatalos ideológiájának terjesztésében, illetve az új hatalmi elit kinevelésében. Funkciójuk alapvetően 1956 után sem változott, viszont szakszerűbbé vált a bennük zajló munka. Az új gazdasági mechanizmus előkészítésének időszakában, 1966-ban létrehozott Társadalomtudományi Intézet már „valódi” tudományos műhelyként tevékenykedett.

Előadásomban arra keresem a választ, hogy a három pártintézményben milyen stratégiákat alakítottak ki a tudományos kutatók autonómiájuk megőrzése, a viszonylag független kutatómunka biztosítása érdekében. Milyen, napjainkban is érvényes gondolkodási és cselekvési mintákat alakítottak ki egy alapvetően scientofób hatalmi közegben?

PETŐ ZSUZSA ESZTER

Változó és változatlan környezetünk – A régészet és tájrégészet eredményeinek haszna

A régészet szerteágazó tudomány, az élet számos területéhez kapcsolódik, vagy van rá hatással, társadalmi megítélése mégis igen sematikus a hozzá kapcsolódó toposzok miatt. Előbb a regényekből és kalandfilmekből ismert úri expedícióként tekintettek rá, majd jött az ecsetelő, csontokkal és a beruházók pénzével bíbelődő álmodozók kora, ma pedig az építészeti nagyberuházásokat hátráltató, nyűgös kötelesség.

Meg tudja-e változtatni a szakember ezeket a megkövesedett vélekedéseket? Hogyan juthatunk közelebb ahhoz, hogy a laikusok különböző csoportjai és a gazdasági érdekeltségek fölismerjék, mi teszi közös érdekünké a hatékony tudományos feltárásokat?

Ahhoz, hogy a régészet hasznát világossá tegyük, látnunk és láttatnunk kell azokat a közös keresztszavakat, amelyek a régészeti munkát korunk fő kérdéseivel kötik: ember és ember, ember és természet viszonyát, az élhető egyéni és közösségi életstratégiákat. Előadásomban a tájrégészeten keresztül, az elmúlt évek magyarországi tapasztalatai mentén megkísérlem bemutatni, hogy a régészettudomány eredményeit az oktatástól kezdve az ökológiaig, az építőipar, sőt, számos egyéb gazdasági ág is alkalmazni tudja.

SALAMON GÁSPÁR

„Az isteni H. felolvasásának folyamányos jegyzése” – Hauszmann Alajos 1900 körüli oktatói és építészeti pozíciója hallgatói jegyzetek tükrében

Az előadásban Hauszmann Alajos műegyetemi oktatói tevékenységének tartalmi vonatkozásai kerülnek bemutatásra és elemzésre, mégpedig kettős perspektívából: cél egyfelől az 1900/1901-es tanévben előadott reneszánsz és barokk építészettörténeti előadásokról tudósító hallgatói jegyzetek szövegkritikai vizsgálata, illetve ezáltal az előadások tartalmi (historiográfiai) súlypontjainak és didaktikai összefüggésrendszerének feltérképezése. Másfelől kísérletet teszek Hauszmann – ahogy az a szöveganalízisből kitűnik, a berlini művészettörténeti iskola irányába orientált – kompilációs stratégiájának elhelyezésére abban a századfordulós építészeti vitában, amely a történeti stílusok modern felhasználhatóságának és kortárs relevanciájának kérdése körül gerjedt.

SIMONKAY MÁRTON

A vizek hasznáról és káráról –

Érdekellentétek és együttműködés a dualizmus kori Rábaszabályozó társulatban

A kiegyezés után, a neoabszolutizmus szigorú kereteinek lebomlásával számos vízszabályozó társulat alakult Magyarországon. Ezek elsődleges célja az árvizek és a belvizek elleni hatékony védekezés volt, ami a jóval kevésbé alkalmas vármegyei szintű árvédekezést váltotta föl. A társulatok emellett új, biztonságos mezőgazdasági területek nyerésére, az öntözés, de akár a hajózás bővítésére is törekedtek. A kormányzat elsődleges feladatának a tervek és a munkálatok felügyeletét tekintette. A modernizáció embert próbáló feladata azonban mind az anyagiak, mind a felmerülő nehézségek tekintetében túlnőtt a társulatokon. A környezetalakítás nehézségeit a változó időjárási körülmények és folyómedrek, az egyre bővülő jogalkotás és a különböző birtokosi érdekcsoportok, valamint az állami tőkeinjekció és a kötelező helyi járulékfizetés problémái jelzik.

A víz mint közvagyon kezelése a Rába alsó szakaszának vízvidékén a dualizmus korában döntően megváltozott, és ennek máig ható tanulságai és következményei vannak. Miért folyik arra a folyó Sárvártól Győrig, amerre zömében ma is látjuk haladni? Milyen – akár pozitív, akár negatív – együttműködési minták megvalósulását láthatjuk a Rába-szabályozásnál? Előadásom ezekre a kérdésekre keres választ.

SZABÓ MELINDA

Számít-e, hogy honnan jöttünk? –

Származás és migráció Pannoniában

Előadásom központjában a római társadalom egyik csoportja áll: a kereskedőké. Azt gondolnánk, hogy ez a fogalom: „római kereskedő” egyértelmű, jól körülhatárolható. Azonban a Pannoniából ismert kereskedők vizsgálata során egy sokkal színesebb kép kezd el kirajzolódni. Ahogy az a kérdés is felmerül, hogy rómaiak-e egyáltalán. Ők magukra rómaiként tekintettek-e? A provinciák területén megtelepedő római lakosság a romanizáció révén a maga képére formálta a bennszülött népeket, de sajátosságaikat nem tudta teljes egészében eltüntetni. Az előadás során különböző kereskedő-életpályákat fogok bemutatni, ahol a kiindulási pont mindig a származás – családi viszonyok – vagyon és politikai befolyás kapcsolata lesz. A római kori példák kapcsán pedig elgondolkodhatunk arról, a társadalom egyik legerősebb asszimiláló ereje – a vagyon és pozíció – vesztett-e jelentőségéből az elmúlt 2000 évben.

ELŐADÓINK

ARATÓ ÁGNES (1989): klinikai szakpszichológus, szülő–csecsemő–konzulens, a Bp. XX. kerületi pedagógiai szakszolgálat munkatársa, részt vett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen működő Korai Fejlődés Kutatócsoport kidolgozásában, jelenleg oktató a „Team Around the Child” országos továbbképzési programban ugyancsak a PPKE-n.
Elérhetősége: arato.agnes89@gmail.com.

IFJ. ARATÓ GYÖRGY (1986): történész, levéltáros, az ELTE Művelődéstörténeti doktori programjának abszolvált hallgatója. Kutatási területe a XVII–XVIII. századi magyar rendiség-történet, valamint az Eötvös Collegium története. Korábban az Eötvös Collegiumban tanított és levéltároskodott, illetve a Győri Egyházmegyei Levéltár levéltárosa volt, jelenleg a Nemzeti Emlékezet Bizottságának kabinettitkára és a Hitel folyóirat történész szerkesztője.
Elérhetősége: tevely.aratoo@gmail.com.

BARÁTH DÓRA (1993): történész, tanár. Az Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának doktorandája. Kutatási területe a korai újkor magyar történelem, különös tekintettel a XVI. századi angol követjelentések magyar vonatkozásaira.
Elérhetősége: barath.dora93@gmail.com

BOJTOS ANITA PHD (1986): történész, néprajzos, a Mika Sándor Egyesület alelnöke. Doktori értekezését a pálos rend XVII. századi történetéből írta. Kutatási területe a kora újkor magyar történelem és néprajz, egyház- és eszmélet-történet – különös tekintettel a pálos rendtörténet mellett a bécsi Pázmáneum történetére –, valamint a társadalom- és művelődéstörténet.
Elérhetősége: bojtosanita@gmail.com.

CSERMEYI JÓZSEF (1989) történész, az Evangélikus Országos Levéltár levéltárosa, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának doktorjelöltje. Kutatási területe Nyugat-Magyarország 15-16. századi története, különös tekintettel a német származású birtokos családok család- és birtoktörténetére.
Elérhetőség: jcsermelyi@lutheran.hu

KOVÁCS DÓRA (1993): történész, az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Művelődéstörténet Doktori Programjának másodéves hallgatója, az MTA BTK Történettudományi Intézet tudományos segédmunkatársa. Kutatási területe a korai újkor magyar történelem és társadalomtörténet, különös tekintettel ecseedi Báthory István országbíró és földesúri családjára.
Elérhetősége: kovacs.dori93@gmail.com

LÁSZLÓ GÁBOR (1990): történész, levéltáros. Korábban a Baptista Levéltár munkatársa, jelenleg a közigazgatásban dolgozik, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem MA szakos hallgatója. Kutatási témája a baptista egyháztörténet, mind az intézményi struktúra, mind a gyülekezeti élet változásainak tekintetében.
Elérhetősége: laszlog2@gmail.com

MEZEI EMESE (1989): művészettörténész, középkorász, tanár, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának abszolvált doktorandája. A késő középkori és korai újkor művészet kutatója, különös tekintettel a keresztény és profán ikonográfiai jelenségekre, a laikus vallásosság és műveltség kérdésére, illetve a reformáció művészetére. A CentrArt tudományos titkára, a Hitel folyóirat képszerkesztője és a Luther Kiadó munkatársa.
Elérhetősége: mezeiemesezs@gmail.com

NAGY JÁNOS PHD (1987) történész, levéltáros. Kutatási területe a XVIII. századi rendi országgyűlések politika-, és társadalomtörténete. Doktori disszertációját az 1751. évi országgyűlés történetéről írta. 2013 óta Budapest Főváros Levéltárának munkatársa.
Elérhetősége: jancsi.nagy@gmail.com

PÁL ZOLTÁN (1987): történész, levéltáros, doktorjelölt (ELTE BTK), a Mika Sándor Egyesület alelnöke. Kutatási területe az 1945 utáni magyar politika- és társadalomtörténet. Jelenleg az MTA BTK Történettudományi Intézetének és az MTA-ELTE Egyetem történeti Kutatócsoportnak a munkatársa.
Elérhetősége: pal.zoltan1987@gmail.com

JEGYZETEK

PETŐ ZSUZSA ESZTER (1987): régész, szakmuzeológus, a Nemzeti Múzeum Régészeti Tárában a Késő Középkori Gyűjtemény helyettes vezetője, valamint az állandó kiállítás több termék felelőse. A pálos kolostrotok kutatásával, egyházi régészettel, tájrégészeti felmérésekkel és a regéci vár ásatásával foglalkozik. Készülő disszertációjának témája a középkori pálos rend régészeti kutatásával foglalkozik.

Elérhetősége: zsuzsaeszter.peto@gmail.com

SALAMON GÁSPÁR (1991): művészettörténész, a lipcsei Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa (GWZO) tudományos munkatársa, a Humboldt-Universität zu Berlin doktorandusza. Kutatási területe a XIX–XX. századi építészet története, különösképpen az építésképzés és építészettoktatás, az építészettörténeti historiográfia, valamint az építési mobilitás.

Elérhetősége: gasparsalamon@gmail.com

SIMONKAY MÁRTON (1992): történész, tanár, az ELTE Történettudományi Doktori Iskolájának doktorandusza, a Mika Sándor Egyesület elnöke. Kutatási területe a XIX–XX. századi környezettörténet, valamint a levéltár-pedagógia. Korábban a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium történelem–földrajz szakos tanáraként dolgozott.

Elérhetősége: simarci@gmail.com

SZABÓ MELINDA (1992): régész, az ELTE Történettudományi Doktori Iskola Régészeti Doktori Programjának doktorandája. Kutatási területe a római régészet, Pannonia régészete, a római társadalomtörténet, epigráfia, illetve az ordo equester szerepe a provinciában.

Elérhetősége: memettius@gmail.com

TÁMOGATÓINK

MIKA SÁNDOR EGYESÜLET

Szabadon szolgál a szellem